

LIVIU CÎMPEANU\*

**CONTRIBUȚII LA ISTORIA RELAȚIILOR  
MOLDO-POLONO-OTOMANE ÎN PERIOADA 1485–1497,  
DUPĂ UN NOU IZVOR ISTORIC:  
JURNALUL CAMPANIEI CAVALERILOR TEUTONI ÎN POLONIA ȘI  
MOLDOVA LA 1497, SCRIS DE LIBORIUS NACKER**

Istoria relațiilor moldo-polono-otomane din perioada 1485–1497 a fost tratată temeinic de către istoriografia română recentă<sup>1</sup>. Totuși, puținătatea izvoarelor istorice a permis doar reconstituirea incompletă, lacunară a complexelor realități politice, diplomatice și militare dintre Moldova, Polonia și Imperiul Otoman, în perioada amintită. Un izvor istoric, mai puțin cunoscut și niciodată valorificat în deplinătatea lui, vine să lămurească anumite aspecte ale relațiilor moldo-polono-otomane în ultimele două decenii ale secolului XV. Este vorba despre Jurnalul oficial al Cavalerilor Teutoni din timpul campaniei „antiotomane” de la 1497, scris de Liborius Nacker, secretatul general al Ordinului Teuton, pe durata desfășurării ostilităților. Deși edit<sup>2</sup>, acest text a fost folosit în istoriografia română ca un izvor secundar, complementar la izvoarele moldovenești sau polone privitoare la evenimentele militare din Moldova anului 1497<sup>3</sup>.

---

\* Doctor în istorie, Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca.

<sup>1</sup> Ultimul stagiul al cercetărilor sintetizat în: Ștefan S. Gorovei, Maria Magdalena Szekely, *Princeps omni lauda maior. O istorie a lui Ștefan cel Mare*, Putna, 2005, p. 225–248, 257–295, 309–343; și studiile speciale Victor Eskenasy, *Omagiul lui Ștefan cel Mare de la Colomeea. Note pe marginea unui ceremonial medieval*, în vol. *Ștefan cel Mare și Sfânt. Portret în istorie*, Putna, 2004, p. 440–457 (studiu publicat prima dată în *AIIAI*, XX, 1983, p. 257–267); Șerban Papacostea, *De la Colomeea la Codrii Cosminului (Poziția internațională a Moldovei la sfârșitul secolului al XV-lea)*, în vol. *Ștefan cel Mare și Sfânt. Portret în istorie*, p. 459–495 (publicat prima dată în *Rsl*, XVII, 1970, 525–553; reluat în idem, *Evul Mediu românesc. Realități politice și curente spirituale*, București, 2001, p. 224–261); Ștefan S. Gorovei, *Pacea moldo-otomană din 1486. Observații pe marginea unor texte*, în vol. *Ștefan cel Mare și Sfânt. Portret în istorie*, p. 497–516 (publicat prima dată în *RdI*, 35, 1982, nr. 7, p. 807–821); Șerban Papacostea, *Relațiile internaționale ale Moldovei în vremea lui Ștefan cel Mare*, în vol. *Ștefan cel Mare și Sfânt. Portret în istorie*, p. 517–554, mai ales p. 540–554 (publicat prima dată în *RdI*, 35, 1982, nr. 5–6, p. 607–638; reluat în idem, *Evul Mediu românesc. Realități politice și curente spirituale*, p. 139–178); Șerban Papacostea, *Telurile campaniei lui Ioan Albert în Moldova (1497): un nou izvor*, în idem, *Evul Mediu Românesc. Realități politice și curente spirituale*, p. 262–269; Constantin Rezachevici, *Istoria popoarelor vecine și neamul românesc în Evul Mediu*, București, 1998, p. 102–107; Tahsin Gemil, *România și otomanii în secolele XIV–XVI*, București, 1991, p. 151–156; Veniamin Ciobanu, *Țările Române și Polonia. Secolele XIV–XVI*, București, 1985, p. 78–92; Gheorghe Duzinchevici, *Războiul moldo-polon din anul 1497. Critica izvoarelor*, în *SMIM*, vol. VIII, 1975, p. 10–61.

<sup>2</sup> *Scriptores Rerum Prussicarum*, vol. V, Leipzig, 1874, p. 289–314 și semnalat în regest în *Regesta Historico-Diplomatica Ordinis S. Mariae Theutonicorum 1198–1525. Pars I. Index Tabularii Ordinis S. Mariae Theutonicorum. Regesten zum Ordensbriearchiv*, vol. II, 1455–1510, ed. Erich Joachim, Göttingen, 1950, nr. 17998/1497.

<sup>3</sup> N. Iorga, *Studii istorice asupra Chilie și Cetății Albe*, București, 1899, p. 173–174; idem, *Istoria lui Ștefan cel Mare*, ed. de lux, adnotată, București, 1904, p. 231; Eduard Fischer, *Bătălia din Codrii Cosminului*.

De aceea, în paginile următoare ne propunem să valorificăm și să analizăm critic informațiile despre legăturile moldo-polono-otomane din perioada 1485–1497, cuprinse în acest izvor istoric.

Ordinul Teuton din Prusia a devenit vasalul Poloniei în urma celui de-al doilea Tratat de Pace de la Torun (1466), semnat de cele două puteri după un război de 13 ani. Ca vasal al Poloniei, Ordinul a trebuit să adune o oaste care să-l însoțească pe regele polon Jan Olbracht în campania „antiotomană”, desfășurată în vara-toamna anului 1497, menită să elibereze cetățile Chilia și Cetatea Albă din mâinile turcilor. Oastea Ordinului Teuton, gata de luptă, a pornit din capitala Prusiei, Königsberg/Kaliningrad, la 1 iulie 1497, sub comanda Marelui Maestru Johann von Thieffen. Liborius Nacker, secretarul general al Ordinului Teuton, a consemnat itinerariul urmat de Teutoni în vara anului 1497, de la Königsberg/Kaliningrad în Prusia Teutonă, prin Mazovia și Rusia Roșie, până la Halici (1–22 iulie 1497), precum și evenimentele din perioada în care oastea Ordinului Teuton, din poruncă regală, a stat în tabără pe câmpul din fața Haliciului (22 iulie – 17 august 1497). Din cauza condițiilor precare din tabăra militară, Marele Maestru al Ordinului, Johann von Thieffen, s-a îmbolnăvit de dizenterie, fiind silit să se retragă cu câțiva însoțitori la Liov și să lase oastea să meargă mai departe în tabăra regală din Moldova, sub comanda comturului de Osterrode<sup>4</sup>. Printre însoțitorii Marelui Maestru s-a numărat și L. Nacker, care nu a mai consemnat faptele contingentului teuton trimis în Moldova, alături de oastea regelui Jan Olbracht, ci a notat, pe scurt, ultimele zile ale Marelui Maestru și sfârșitul acestuia la Liov (25 august 1497), precum și ducerea trupului său neînsuflit la Königsberg/Kaliningrad. L. Nacker a consemnat în Jurnalul de Campanie câteva informații deosebit de interesante despre relațiile lui Ștefan cel Mare cu Polonia și cu Imperiul Otoman din deceniul de dinaintea evenimentelor de la 1497, informații pe care o să le analizăm în aceste pagini.

Textul Jurnalului de Campanie scris de Liborius Nacker, secretarul general al Ordinului Teuton, în vara anului 1497, s-a păstrat prin intermediul a două copii contemporane (din 1497 sau 1498), pe care le-am aflat în primăvara anului 2012 la Geheimes Staatsarchiv Preussischer Kulturbesitz – Berlin, în fondul Staatsarchiv Königsberg, Ordensbriefarchiv (OBA), cota nr. 17998/1–2. Prima copie este scrisă jumătate în limba germană și jumătate în limba latină, iar cea de-a doua este scrisă integral în limba germană. Autorul acestor rânduri a alcătuit, în baza celor două variante

*Războiul dintre Ștefan cel Mare și regele polon Ioan Albert în anul 1497*, București, 1904, p. 13; I. Ursu, *Ștefan cel Mare și turcii*, București, 1914, p. 132, 142–144, 151, 153; idem, *Ștefan cel Mare, domn al Moldovei dela 12 aprilie 1457 până la 2 iulie 1504*, București, 1925, p. 209, 213, 217, 224, 245, 246 (cit. în continuare: I. Ursu, *Ștefan cel Mare*); Valeria Costăchel, *Relațiile dintre Moldova și Rusia în timpul lui Ștefan cel Mare*, în *Studii cu privire la Ștefan cel Mare*, București, 1956, p. 180; Alexandru V. Boldur, *Ștefan cel Mare, voievod al Moldovei (1457–1504). Studiu de istorie socială și politică*, Madrid, 1970, p. 238, 253–254; Manole Neagoe, *Ștefan cel Mare*, [București, 1970], p. 224; Șerban Papacostea, *De la Colomeea la Codrii Cosminului (poziția internațională a Moldovei la sfârșitul secolului al XV-lea)*, în idem, *Evul Mediu românesc. Realități politice și curente spirituale*, p. 239; idem, *Telurile campaniei lui Ioan Albert în Moldova (1497): un nou izvor*, în *ibidem*, p. 265, nota 11; Ștefan S. Gorovei, Maria Magdalena Szekely, *Princeps omni laude maior. O istorie a lui Ștefan cel Mare*, p. 275, 276, 280, 326, 334.

<sup>4</sup> Ordinul Teuton avea stăpâniri în spațiul mediteranean, în Imperiul Romano-German și, mai ales, în Prusia și Livonia, la Baltica. Nucleul Ordinului era Prusia (de la începutul secolului XIV), teritoriul acesteia (ca de altfel toate teritoriile Ordinului) era împărțit în mai multe comanderii, în germană *Balleien*, în fruntea cărora era câte un comtur. Comanderiile principale din Prusia erau, în a doua jumătate a secolului XV, cele de Osterrode (pol. Ostroda, astăzi în voievodatul Mazovia din N-E Poloniei) și Holland (ținut aparținător astăzi tot de voievodatul Mazovia, din Polonia). Prin urmare, comturii principali ai Ordinului erau cei de Osterrode și Holland, ambii însoțindu-l pe Marele Maestru, în calitate de locotenenți, în timpul campaniei din 1497. Pentru organizarea ordinului, vezi Klaus Milizer, *Die Geschichte des Deutschen Ordens*, [Stuttgart, 2005], p. 201.

ale textului, o ediție critică, ce cuprinde și o traducere integrală a textului în limba română, precum și o anexă documentară cu documente contemporane complementare, găsite în același fond arhivistic. Pregătind această ediție<sup>5</sup>, am constatat că informațiile privitoare la relațiile moldo-polono-otomane dintre anii 1485 și 1497 merită să fie valorificate separat și analizate critic prin confruntarea lor cu alte izvoare ale vremii și cu literatura de specialitate. În cele ce urmează, o să analizăm informațiile amintite în ordinea cronologică a evenimentelor istorice și nu în ordinea expunerii lor de către L. Nacker, după cum o să poată constata cititorul, urmărind paginile manuscrisului indicate în aparatul critic.

La data de 18 august 1497, L. Nacker consemna în Jurnalul de Campanie o adevărată lecție de istorie recentă, pe care un bătrân nobil polon le-a povestit-o Teutonilor care îl însoțeau pe Marele Maestru, bolnav, de la Halici la Liov. Bătrânul nobil le-a dezvăluit fără ocolișuri că oastea regelui se îndrepta nu doar împotriva turcilor, ci și împotriva voievodului moldovean, care era vasalul regelui Poloniei. Bătrânul nobil polon susținea că înțelegerea (= contractul de vasalitate) dintre rege și voievod s-ar fi făcut la intervențiile reginei, căreia voievodul Moldovei i-a trimis daruri în mai multe rânduri.

Deși era vasalul regelui Poloniei, povestește bătrânul nobil, voievodul moldovean a trebuit să se închine turcilor în urmă cu treizeci de ani (sic!), din cauza nepăsării răposatului rege Cazimir al IV-lea. Căci, dacă voievodul ar fi fost ajutat de către regele Poloniei, ar fi făcut față turcilor. Cum solicitările sale de ajutor nu au avut niciun efect la regele Poloniei, voievodul a trebuit să se supună turcilor și să le plătească tribut. Nobilul polon le-a evocat Teutonilor și urmarea acestei închinări: voievodul Moldovei s-a gândit la o cale de a-și plăti tributul pe spezele regelui Poloniei, din vina căruia a trebuit să se supună turcilor. Măsura luată a fost angajarea mercenarului Muha și a cetei sale de tătari, care au început incursiunile anuale asupra voievodatului polon al Rusiei Roșii. În continuare, este expus efectul devastator al acestor incursiuni și reacțiile Poloniei: prințul moștenitor, Jan Olbracht, a inspectat de mai multe ori ținuturile devastate de Muha și de tâlharii săi și l-a îndemnat pe tatăl său, Cazimir al IV-lea, să ia măsuri. Regele însă, având înțelegere cu voievodul Moldovei, nu a luat nicio măsură. După moartea sa (1492), nici „regele actual”, adică Jan Olbracht, nu a luat măsuri, târâgânând lucrurile vreme de cinci ani, până la organizarea campaniei din 1497<sup>6</sup>.

<sup>5</sup> În momentul redactării acestui studiu (octombrie 2014), ediția anunțată este în proporție de 70% gata.

<sup>6</sup> Geheimes Staatsarchiv Preussischer Kulturbesitz – Berlin, în fondul Staatsarchiv Königsberg. Ordensbriefarchiv (OBA), cota nr. 17998/2, p. 21–22 (varianta A, germană-latină, a Jurnalului de Campanie): *regia maiestas hunc infinitum populum non solum contra turcum (sic!) sed propter Walachum waiwodam expugnare. Qui licet est regi omagialis vel deinde ex negligencia defuncti regis Polonie a triginta annos effectus est Thurco tributarius. Quidem si per regem fuisset defensus et manutentus sicut rex tenebatur Thurco bene exitisset. Cum autem Walachus regem defunctum pro auxilio et defensione implorasset videns nichil proficere cogitavit modum quo tributum Thurco ex terris regis et non suis persolvetur cum rex sue destructionis causa esset assumpsit ad se in stipendatium quendam Ruthenum nomine Mucha ex hic strennum in armis Thartaros in auxilium habuit et Russiam atque Podoliam terram fertilissimam devastavit rapinas fecit et tam quovis anno depopulando depredando et dampna inferendo acquisit ut tributum Walachus turco ex subditis regis solvit. Adeo excellenter istas terras annihilavit ut magni domini qui multa bona, equos se et spadones (sic!) septingentos pecora boves et oves habuerunt et reputati fuerunt haec exterminatur mendicare coguntur qui vivunt et non interfecti fuerunt./ Retulit quod iste modernus rex tempore adolescente aliquotiens ductus fuisset ad conspiciendum Podoliam et Russiam per Walachum et eius campiductorem Mucha desolatam ut inducetur partem ad defensionem earundem terrarum et resistendum Walacho. Pater autem ut fertur suasu reginae qui cum Walacho intelligentiam habere et inimicitiam placari dicebat dissimulavit. Quo defuncto, iste modernus rex usque in quintum annum distulit...* (ms. cit. în continuare: *varianta A*); Geheimes Staatsarchiv Preussischer Kulturbesitz – Berlin, Staatsarchiv Königsberg. Ordensbrief-

După cum se poate vedea, textul conține mai multe elemente de analizat. În primul rând, bătrânul nobil se referea la jurământul de vasalitate depus de Ștefan cel Mare în fața regelui Cazimir al IV-lea, la Colomeea, în septembrie 1485<sup>7</sup>. Textul conține un amănunt care merită reținut datorită caracterului său inedit: înțelegerea dintre rege și voievod s-a făcut din sfatul reginei, căreia voievodul i-a trimis mai înainte multe daruri<sup>8</sup>. Totuși, naratorul arăta că știe doar din auzite (*alsz man spricht, alsz man sagete*), despre legătura diplomatică dintre regina Poloniei, Elizabeta de Austria, și voievodul Moldovei. Ce stă în spatele acestui detaliu interesant nu se poate spune în stagiul actual al cercetărilor, documente noi din arhivele Poloniei putând aduce noi informații în acest sens.

În continuare, bătrânul le-a vorbit Teutonilor despre insuficiența și ineficiența ajutorului militar pe care voievodul l-a primit de la regele Poloniei<sup>9</sup>, fapt ce l-a determinat pe voievodul Moldovei să se supună turcilor, ceea ce s-ar fi petrecut cu treizeci de ani (sic!) în urmă<sup>10</sup>. Istoriografia recentă a stabilit că această închinare a avut loc în 1486<sup>11</sup>, de aceea ne întrebăm dacă nu cumva în original era *tredecim*, devenit în variantele păstrate *triginta*, respectiv *dreyszig*<sup>12</sup>.

Pacea încheiată de voievodul Moldovei cu Înalta Poartă în 1486 pare să fi avut urmări imediate: Caspar Weinreich, cronicarul orașului Danzig/Gdansk, de obicei foarte bine informat, consemnează la anul 1487 că regele Poloniei a primit din partea papei o scrisoare de indulgență (*ablas*) pentru acei ce ar porni împotriva turcilor. Indulgența papală a ajuns la Danzig/Gdansk în vara aceluși an, după ce fusese anunțată public deja

---

archiv (OBA), nr. 17998/1, p. 26 (*varianta B*, germană, a Jurnalului de Campanie): *Ko[nigliche] Ma[jestät] hat disz vncellige folk nicht alleyne widder den Türken, sunder den walachisschen woiwoden zcu vertreiben; wie wol der ist des koniges geholdigter ydoch, vmbe vorsewmlikeit willen des aldenn* [loc gol în ms., completat apud *varianta A*: *defuncti regis Polonie*] *ist her vor dreyszig jaren den Thurken czinszhaffig wurden: so der were von dem konige beschirmet vnnd gehanthabet, hette dem Thurken wol widderstanden. So aber der Walach den verstorben konigk vmb hulff vnnd erschirmung gebeten vnnd gesehenn das her verlaszen wart, gedochte her uff weiszze vnnd wege wie her den czinsz vsz den landen des koniges vnnd nicht vsz synem landen dem Thürken bezalte, nach deme der konigk eyn vrsach were seins verterbens; nam uff eynen Rewszzen zcu Soldener mit namen Mucha, der was gestreng im harnisch, im kriege vnnd hatte zcu hulffe die Tattern; vnnd verwüste die allerfruchtbarsten Lande, die Padolie vnnd Rewszzen Land, nam alle Jar zouil [= so viel] roub von volke, von fihe, pferdenn vnnd gütern, groszenn schadenn thunde, dauon der Walach dem Turken seynen czinsz geben mochte; hot die lande zo verterbet das grosze hernn, die vil güter gehabt habenn, an pferden, an walachenn sebenhundert, achthundert kü[e], ochszenn, schaffe, grosz geacht woren, seyn hewte verderbet, das sie muszen betteln gehen; die noch leben vnnd nicht erslagen seyn, haben nichts. **Item** der selbige Edelman sprach: Dieszer konigk ist in der jogunt eczlich mal gefurt in die Padolie vnnd Rewszzen zsu besehenn die Lande, wie durch den Walachen vnd seynen He[e]r Greffenn Mucha verheret vnnd verwüestet seyn, vff das her den vater in leiten möchte die Lande zcu beschirmen vnnd widderstandt thun dem Walachenn. Der vater ader, alsz man spricht, durch Rath der Konigynne, mit der der Walach eyn vorstentnisz hatte, vnnd ir, alsz man sagete, vil goben sante vorhieng vnnd liesz es also gescheen. Nach des tode, dieszer konigk hot fünff jar verczogen [...]* (ms. cit. în continuare: *varianta B*).

<sup>7</sup> Eveniment analizat de Victor Eskenasy, *Omagiul lui Ștefan cel Mare de la Colomeea. Note pe marginea unui ceremonial medieval*, în vol. *Ștefan cel Mare și Sfânt. Portret în istorie*, p. 440–457.

<sup>8</sup> *Varianta A*, p. 22: *Pater* [Joanni Alberti] *autem ut fertur suasu reginae qui cum Walacho intelligentiam habere et inimicitiam placari dicebat dissimulavit; Varianta B*, p. 26: *Der vater* [des Königs] *ader, alsz man spricht, durch Rath der Konigynne, mit der der Walach eyn vorstentnisz hatte, vnnd ir, alsz man sagete, vil goben sante vorhieng vnnd liesz es also gescheen.*

<sup>9</sup> Cf. Șerban Papacostea, *De la Colomeea la Codrii Cosminului (Poziția internațională a Moldovei la sfârșitul secolului al XV-lea)*, în *Ștefan cel Mare și Sfânt. Portret în istorie*, p. 471.

<sup>10</sup> Vezi trimiterile și citatele de la nota 6.

<sup>11</sup> Cf. Ștefan S. Gorovei, *Pacea moldo-otomană din 1486. Observații pe marginea unor texte*, în vol. *Ștefan cel Mare și Sfânt. Portret în istorie*, p. 497–516. Fapt remarcabil că, deja la 1925, istoricul I. Ursu a determinat data împăcării lui Ștefan cel Mare cu turcii *ante* 1492, când plata tributului poate fi constatată în documente (vezi I. Ursu, *Ștefan cel Mare*, p. 207–210).

<sup>12</sup> *Varianta A*, p. 21; *varianta B*, p. 26.

în 25 martie, și avea putere asupra întregii lumi (catolice) timp de trei ani, perioadă în care au fost abrogate toate celelalte indulgențe. Astfel, regele Poloniei a adunat o oaste puternică, peste care l-a numit comandant (*heergrefe*) pe fiul său *Hans Albrecht* (sic!), oaste pe care a trimis-o în Moldova împotriva turcilor și a tătarilor. Bătălia dintre oastea lui *Hans Albrecht* (sic!) și puternica oaste a turcilor s-a dat în 8 septembrie 1487, Dumnezeu dăruind victoria creștinilor. După prima bătălie, în care au pierdut 5.000 de oameni, turcii au primit ajutoare și s-au regrupat dând o nouă bătălie cu creștinii, care obțineau iarăși victoria, pierzând doar 50 de oameni. Turcii au pierdut 1.500, fără răniți, iar pe căpetenia tătarilor, a cărui frate murise în luptă, l-au capturat și l-au omorât în captivitate<sup>13</sup>. Din păcate, această știre, altminteri necunoscută în istoriografia română<sup>14</sup>, nu este confirmată de izvoarele epocii. Totuși, cronicarul Caspar Weinreich a fost în general bine informat și a consemnat clar și obiectiv evenimentele militare din Moldova, desfășurate în toamna anului 1485<sup>15</sup>, și complexa situație politico-diplomatică din anul 1490 (vezi *infra!*). C. Weinreich insistă asupra indulgenței papale, ajunsă și în orașul său în vara anului 1487, și arată clar că bătălia dintre contingentul polon și oastea turco-tătară s-a dat pe teritoriul Moldovei (= *mitte in die Walachey*), consemnând și data exactă a acesteia: 8 septembrie 1487. Aceste aspecte conferă veridicitate informației, pe care o putem interpreta, deocamdată, doar ca o reacție a Poloniei la pacea moldo-otomană din 1486, reacție pregătită înainte de 25 martie 1487, când indulgența pentru cei ce urmau să plece la lupta cu turcii a fost anunțată public la Danzig/Gdansk.

Dacă aceste informații sunt reale, ele sunt completate de textul lui Liborius Nacker, care consemna, din povestirea bătrânului nobil polon, urmarea închinării față de turci: voievodul Moldovei a chibzuit asupra unei căi de a-și plăti tributul pe spezele regelui Poloniei, pe care îl considera vinovat pentru nenorocirea sa și pentru închinarea față de Înalta Poartă. Măsura luată a fost angajarea mercenarului Muha și a cetei sale de tătari, care au început incursiunile asupra voievodatului polon al Rusiei Roșii (ca reacție la prezumtiva campanie a prințului polon Jan Olbracht, din 1487?). Textul lui

<sup>13</sup> Caspar Weinreichs Danziger Chronik, în *Scriptores Rerum Polonicarum*, Tomus II, continet: *Chronicon Bernardi Vapovii partem posteriorem 1480–1535*, Cracoviae, 1874, p. 292–293: [Anno 1487] *Item als den der her konig erworben hatte vom heiligen vatter dem bapst ablas gegen die Turken, disz ablas kwam diesen sommer ken Dantzke und ging uber alle die weldt zu staende 3 yor langk, und woren alle ander ablasz derweil nidergelegt de poena et culpa. Item so reidede auch der her konig stark in die Walachei gegen die Turken und machte seinen son, den Hertzog Hans Albrecht zu einem heergrefen und sante im vil volks mitte in die Walachey [= Moldova] gegen die Turken und Tatern. Item anno 1487 auf nativitatiss Mariae [8 septembrie], do kwemen uber die Turken und begegneten her Hans Albrechten mit grossen volk, so das sie miteinander troffen, und Got gab den christen, das die Turken auf die flucht kwemen, und ir wol 5000// todt blieben, so das sich die christen wider noch irer wagenborg goben. In dem kwam den Turken noch ein heer. Do wanten die christen noch wider sie und troffen noch eins, so das Got den christen half, das die Turken flohen und ir bey 1500, ane die die in den todt gewundet und in dem wildnisse todt blieben. Und der christen in den beiden schlagen blieben todt bei 50 man, do war ein rittermessiger man mitte; und von den Tatern war ir oberster her gefangen und sein bruder war todtgeslagen, und der gefangen war, den liesz auch hertzog Albrecht toden [...].*

<sup>14</sup> V. Ciobanu, *Țările Române și Polonia. Secolele XIV–XVI*, p. 80–81: menționează pregătiri militare polone, începute în decembrie 1486 și o confruntare a oștii prințului Jan Olbracht cu tătarii în Podolia, dar consideră că proiectul campaniei antiotomane a fost abandonat. C. Weinreich menționează însă, fără echivoc, două confruntări polono-otomane „în mijlocul Valahiei”, adică pe teritoriul Moldovei. Informația lui C. Weinreich pare confirmată, destul de vag, de o cronică polonă a Moldovei, scrisă pe la începutul secolului al XVIII: „Cazimir trimise în 1489 pe fiul său Ioan Albert împotriva lor [a turcilor și tătarilor din Moldova, care organizau raiduri asupra Poloniei de sud], această expediție a fost destul de norocoasă” (vezi *Cronica Moldovei de la Cracovia*, ed. Constantin Rezachevici, București, 2006, p. 146). În ciuda inconsecvenței cronologice, acest izvor pare că se referă la evenimentul consemnat de C. Weinreich.

<sup>15</sup> Caspar Weinreichs Danziger Chronik, în *Scriptores Rerum Polonicarum*, Tomus II, p. 290–291.

Liborius Nacker ne oferă informații noi asupra lui Muha și a acțiunilor sale. Astfel, aflăm despre originea rosenă a lui Muha (*quendam Ruthenum, eynen Rewszén*) și despre strășnicia lui în luptă (*strennuum in armis, was gestrenge im harnisch, im kriege*). Apoi, ne este relevat statutul său față de Ștefan cel Mare: Muha era un mercenar de-al voievodului (*in stipendiatium [...] habuit, nam uff [...] zcu Soldener*), fiind unul dintre comandanții săi de oaste (*campiductor, Hefe]r Greffe*), fapt confirmat și de cronică moldo-germană, care face referire la Muha<sup>16</sup>. Astfel, expresia din letopisețul mănăstirii Hustânscaia, „Muha, un oarecare moldovean răsculat”<sup>17</sup>, trebuie înțeleasă ca „un supus al voievodului Moldovei, răsculat față de stăpânitorul de drept (divin), regele Poloniei”, și nu un tribun al poporului rutean răzvrătit, sprijinit de voievodul Moldovei doar de dragul luptei antifeudale, interpretare forțată a istoriografiei anilor 1950<sup>18</sup>.

În ceea ce privește incursiunile devastatoare ale lui Muha și ale cetei sale de tâlhari<sup>19</sup>, relatarea consemnată de L. Nacker arată că ele s-au desfășurat mai mulți ani la rând (*quovis anno, alle Jar*). În text există și un indiciu cronologic pentru datarea raidurilor lui Muha: inspecțiile făcute de prințul moștenitor Jan Olbracht în teritoriile devastate, înainte de moartea tatălui său, regele Cazimir al IV-lea, pe care l-a îndemnat să ia măsuri. Așadar, raidurile lui Muha au avut loc înainte de 1492, datarea lor putând fi făcută cu ajutorul cronicii moldo-germane: prima incursiune a fost la doi ani după bătălia de la Șcheia (1486), așadar în 1488<sup>20</sup>. Începând cu acest an, Muha și ceata sa de tătari, la care s-au alăturat și țărani roseni răsculați<sup>21</sup>, au întreprins o serie de raiduri până în anul 1491, când a fost învins de voievodul Rusiei Roșii<sup>22</sup>. Scăpat de pe câmpul de luptă, Muha a fugit cu puțini însoțitori la turcii de la Cetatea Albă, însă a fost interceptat și capturat de oamenii voievodului Moldovei și întemnițat la Suceava<sup>23</sup>. După un an de captivitate, Muha a fost trimis iarăși în Galiția și Rusia Roșie, însă a fost înfrânt și capturat de poloni, sfârșindu-și viața în captivitate la Cracovia<sup>24</sup>. Această datare a evenimentelor corespunde cu relatarea bătrânului nobil polon, consemnată de L. Nacker, care plasează acțiunile lui Muha în timpul lui Cazimir al IV-lea, *ante* 1492.

În continuare, L. Nacker a consemnat sfârșitul relatării bătrânului nobil polon: regele Jan Olbracht a organizat campania din 1497 la îndemnul arhiepiscopului de Liov, Andrei de Roza Boryszewski, și de alți nobili din Rusia Roșie, care au avut de pățimit de pe urma acțiunilor dușmănoase ale voievodului Moldovei și ale căpitanilor săi. Mai mult, naratorul a parafrazat răspunsul dat de Ștefan cel Mare solului polon și anume că recunoaște jurământul de credință depus în fața răposatului rege, dar că acesta din urmă

<sup>16</sup> Ion Const. Chițimia, *Cronica lui Ștefan cel Mare (versiunea germană a lui Schedel)*, București, 1942, p. 51–52, 68–69, se referă la Muha ca la *eynen herfejn*, adică un nobil, *in extenso* un boier, comandant de oaste, după cum îl traduce și editorul textului (cit. în continuare: I. C. Chițimia, *Cronica lui Ștefan cel Mare*).

<sup>17</sup> Letopisețul de la mănăstirea Hustânscaia consemnează la anul 1491: „Muha, un oarecare moldovean răsculat, a adunat alți răsculați de același fel, în număr de zece mii, și cu ei a venit în Pocuția, prădând; a fost înfrânt de ai noștri, încât abia a putut să scape singur, iar alții au fugit. Nu după mult timp, el însuși a fost prins și a murit în temniță la Cracovia” (vezi *Ștefan cel Mare și Sfânt. Portret în cronică*, Putna, 2004, p. 224; textul slav în *Scriptores Rerum Polonicarum*, Tomus II, p. 303).

<sup>18</sup> Valeria Costăchel, *Relațiile dintre Moldova și Rusia în timpul lui Ștefan cel Mare*, în *Studii cu privire la Ștefan cel Mare*, București, 1956, p. 180–181. Critica acestei interpretări la Șt. S. Gorovei, M. M. Szekely, *Princeps omni lauda maior. O istorie a lui Ștefan cel Mare*, p. 275–276.

<sup>19</sup> *Ibidem*, p. 274–282 (capitolul *Acțiunea lui Muha*).

<sup>20</sup> I. C. Chițimia, *Cronica lui Ștefan cel Mare*, p. 51, 68.

<sup>21</sup> Letopisețul mănăstirii Hustânscaia, cit. mai sus, la nota 17.

<sup>22</sup> *Ibidem*; I. C. Chițimia, *Cronica lui Ștefan cel Mare*, p. 51, 68.

<sup>23</sup> *Ibidem*.

<sup>24</sup> Șt. S. Gorovei, M. M. Szekely, *Princeps omni lauda maior. O istorie a lui Ștefan cel Mare*, p. 280–281.

nu a reacționat la solicitările sale repetate de ajutor și că l-a lăsat de izbeliște, fiind nevoit să se supună turcilor. Aici consemnează L. Nacker celebra și plastică expresie a voievodului moldovean potrivit căreia a aruncat un os între doi câini pentru a se sfâșia cu dinții pentru el, urmând ca învingătorul să devină stăpânul său<sup>25</sup>. Naratorul încheie apoteotic, sugerând că vina devastării Rusiei Roșii, dar și a campaniei din 1497 o poartă chiar regii Poloniei, Cazimir al IV-lea și fiul său Jan Olbracht<sup>26</sup>.

În istoriografie este cunoscută evoluția relațiilor moldo-polone din perioada 1485–1497: de la colaborarea militară moldo-polonă din toamna anului 1485, s-a ajuns, în anul următor, la o răcire și chiar la o încordare a relațiilor dintre Moldova și Polonia, nu doar ca un rezultat al lipsei de sprijin militar suficient din partea lui Cazimir al IV-lea, ci și din cauza eforturilor depuse de Polonia pentru încheierea păcii cu Imperiul Otoman<sup>27</sup>. Efectul imediat al pasivității regelui Poloniei a fost, așa cum consemna și L. Nacker, închinarea lui Ștefan cel Mare față de Înalta Poartă<sup>28</sup>. Pe de altă parte, începând cu 1488, voievodul Moldovei a inițiat incursiunile lui Muha și ale tătarilor săi, probabil ca răspuns la o campanie militară obscură, pe care prințul polon Jan Olbracht pare să o fi întreprins în Moldova în toamna anului 1487, împotriva noilor aliați turco-tătari ai lui Ștefan cel Mare (C. Weinreich, vezi *supra*!). Aceste incursiuni ale lui Muha au deteriorat și mai tare legăturile moldo-polone, pentru ca, în cele din urmă, să izbucnească un război adevărat. Aceasta s-a întâmplat după ce Ștefan cel Mare a obținut de la papă anularea jurământului de vasalitate prestat la Colomeea în septembrie 1485, în fața lui Cazimir al IV-lea și a prestat un nou jurământ de vasalitate, de data aceasta față de Matia Corvinul, regele Ungariei (1489)<sup>29</sup>. La

<sup>25</sup> Despre elocvența lui Ștefan cel Mare, vezi Maria Magdalena Szekely, *Dixit waywoda*, în vol. *Ștefan cel Mare și Sfânt. Portret în istorie*, p. 104–116.

<sup>26</sup> Varianta A, p. 22 (în continuarea pasajului citat mai sus, *in extenso*): ... *reverendi domini archiepiscopi Leopoliensis domini de Rosa et aliorum Russie magnatibus et praelatis citatus et inductus maximum cumulavit exercitum ex regno Polonie ex Prusia, Mazovia, Russia et stipendarios et Silesia circa centum et viginti equos praeter alios stipendarios. Item dixit idem terrigena quod Walachus dedit oratoribus videlicet domino episcopo sene Pzrimszliensi et suis consociis responsum Fateor regi defuncto omagium fecisse tanquam protectori meo quem ad defensionem sepissime impulsam ne tributarius Turco fitemus. Sed me reliquit indefensum quare coactus sum tributarius fieri thurcis (sic!). Sed vero proteci inter duos canes os pro quo videbo mutuo pugnare quis praevaleret erit dominus meus. Unde si originalis devastacionis terrarum et palatum Walachie debite consideretur faciliter videtur iudicium cuius negligencia propria omnia ista perpetrata sunt [...]; Varianta B, p. 26–27 (în continuarea pasajului citat mai sus, *in extenso*): ... *nu aber durch den heren Ertzbischoff de Rosa Leopoliens. vnnnd andere Rewssche heren gefordert, hot diesz grosze folk versammelt vsz Polan, Prwszen, Mazaw, Slesien vnnnd anderswo etc.// Item derselbige alde Edelmann sagte mehr wie der Walach des koniges sendeboten, nemlich dem aldenn Herren Bisschoue Pzrimszliensis vnnnd den andern mitgesanten eyn sulch antwort gegeben hette: Ich bekenne das ich dem versturbenn konige geholdiget habe, alsz meynem beschirmer den offimals vnnmb schutcz vnnnd Hulff habe angelanget das ich nicht dem Thurken czinszhafftig wurde, sunder hot mich verlaszenn vnnnd nicht beschirmet; bin also geczwungenn, das ich czinszhafftig dem Thurken würdenn bin. Nun aber habe ich eynen knochen gewurffen zcwusschenn czwene hunde, sollen sich dorum beissen. Ich will sehen welcher oberleyt, der sall meyn herr seyn. Hirumb, so die orsprünglich vrsach verwüstungen der Lande Rewszen vnnnd Padolie, auch des Walachen entschuldigungne recht wirt vermerckt vnnnd angesehen, kan man leichtlich vernemen, usz wes versemmisz diese dingk gescheen seyn [...].**

<sup>27</sup> Ș. Papacostea, *De la Colomeea la Codrii Cosminului (Poziția internațională a Moldovei la sfârșitul secolului al XV-lea)*, în vol. *Ștefan cel Mare și Sfânt. Portret în istorie*, p. 471–472; idem, *Relațiile internaționale ale Moldovei în vremea lui Ștefan cel Mare*, în *ibidem*, p. 544–545; Ștefan S. Gorovei, *Pacea moldo-otomană din 1486. Observații pe marginea unor texte*, în *ibidem*, p. 510–511.

<sup>28</sup> *Ibidem*, p. 511–514.

<sup>29</sup> Situație expusă limpede și obiectiv de cronicarul orașului Danzig/Gdansk, C. Weinreich: *Item diesen winter [1489–1490] kam die zeitunge ken Torn, das der Walache [Ștefan cel Mare] wer von des hern konigs gnaden getretten und dem konig con Ungern geschworen, und den eid, er dem konige von Polen geschworen*

moartea lui Matia Corvinul, voievodul Moldovei s-a implicat în conflictul de succesiune pentru coroana Sfântului Ștefan, sprijinindu-l pe Vladislav Jagiello, regele Boemiei, în detrimentul lui Jan Olbracht, viitorul rege al Poloniei. Această situație a sporit tensiunea dintre Moldova și Polonia pentru ca, în 1490, să izbucnească războiul. Ștefan cel Mare a organizat o serie de campanii militare pentru recuperarea Pocuției<sup>30</sup>, campanii care s-au desfășurat în paralel cu acțiunile de jaf și distrugere ale lui Muha și ale tătarilor săi. Acțiunile militare au fost dublate de cele diplomatice, care au avut ca rezultat încheierea unei alianțe cu tătarii, cu Lituania și cu cnezatul Moscovei, alianță funcțională până în momentul conflictului moldo-polon din 1497<sup>31</sup>. În momentul izbucnirii acestui conflict, Ștefan cel Mare era aliat cu Ungaria, Imperiul Otoman, tătarii, moscoviții și lituanienii.

După cum bine subliniază L. Nacker, Jan Olbracht a târâgănat reacția față de acțiunile dușmănoase ale voievodului Moldovei timp de cinci ani de la încoronarea sa (1492), așadar până la 1497. În această perioadă s-au desfășurat tratativele de la Levocea, între frații Jagielloni, în cadrul cărora s-a făcut planul de înlocuire a lui Ștefan cel Mare cu Sigismund Jagiello, singurul dintre frații Jagielloni fără o situație demnă de starea sa<sup>32</sup>. De altfel, acest lucru a fost consemnat și de către L. Nacker, la 26 august 1497: într-o discuție aprinsă cu un nobil polonez, cronicarul i-a arătat acestuia că Ordinul Teuton, ca vasal al regelui Poloniei, a pornit la luptă împotriva turcilor dar, până în acel moment, nu a întâlnit nici un turc. L. Nacker i-a aruncat nobilului polon că, potrivit unui raport trimis din Polonia la regele Ungariei<sup>33</sup>, dublat de unele zvonuri, intenția lui Jan Olbracht nu era de a lupta contra turcilor, ci de a-l alunga pe *Stephanus*, voievodul român, pentru a-l pune în domnia Moldovei pe fratele său, Sigismundus<sup>34</sup>.

---

*hatte, dar hatte in der bapst dorvon entbunden; da die Polen kunden im kein beistandt thuen gegen die Tater und Turken, so sie im gelobet hatten. So logen die Tater und Turken 30 meil von Lublin im winter wol mit 100 tausent man 4 meil von Lutzk, und niemandt gegen sie zog aus Polen etc. (vezi Caspar Weinreichs Danziger Chronik, în *Scriptores Rerum Polonicarum*, Tomus II, p. 297).*

<sup>30</sup> Ș. Papacostea, *De la Colomeea la Codrii Cosminului (Poziția internațională a Moldovei la sfârșitul secolului al XV-lea)*, în *Ștefan cel Mare și Sfânt. Portret în istorie*, p. 472–477; idem, *Relațiile internaționale ale Moldovei în vremea lui Ștefan cel Mare*, în *ibidem*, p. 547–548; Șt. S. Gorovei, M. M. Szekely, *Princeps omni lauda maior. O istorie a lui Ștefan cel Mare*, p. 238–248, 257–264, 271–274.

<sup>31</sup> *ibidem*, p. 282–290, 309–315; Alexandru V. Boldur, *Ștefan cel Mare, voievod al Moldovei (1457–1504). Studiu de istorie socială și politică*, Madrid, 1970, p. 247–257.

<sup>32</sup> Șt. S. Gorovei, M. M. Szekely, *Princeps omni lauda maior. O istorie a lui Ștefan cel Mare*, p. 291–295; eveniment analizat de I. Ursu, *Ștefan cel Mare*, p. 219.

<sup>33</sup> Este vorba despre *Instrucțiunile date de regele Ioan Albert trimișilor săi la regele Vladislav al Ungariei*, în Eduard Fischer, *Bătălia din Codrii Cozminului. Războiul dintre Ștefan cel Mare și regele polon Ioan Albert în anul 1497*, București, 1904, Anexa, p. 54–55 (text latin), 61–62 (traducerea românească) (cit. în continuare: E. Fischer, *Bătălia din Codrii Cozminului*).

<sup>34</sup> Varianta A, p. 26: *Et se recte pensetur acta principem defunctum qui sue non pepercit senectuti volens satisfacere nedum paci perpetue sed etiam institutioni ordinis ac voluntati regie se ad tanta discrimina viarum dedit cum suis circa quadringentis equis expensis ordinis nullo honore a suffragio regio sentiens contra thurcos (sic!) anhelabat bellare qui admodum rex cum dolose legacionibus suis fecit citare sed nullus est visus thurcus. Walachum Waiwodam Stephanum de regimine suo expellere et fratrem suum ducem Sigismundum mititur et intendit in dominium Walachie locare etc. ; Varianta B, p. 31–32: *Item wann man recht wil merkenn vnnnd betrachtenn was von den fromen versturbenn furstenn gescheen ist, der nicht geschonet hot seins alders sunder wolde gnugk thun nicht alleynne dem Ewigenn Friedenn sondern auch dem orden, der uff die vngloubiben zcu bestreiten gestift ist, hot sich zcu sulcher sweren ferlichenn reizenn gegeben mit vil nach IIII C. Reiszigenn pferdenn, fuszknecchten vnnnd wagenn, uff des ordens vnkost, kein hulff ader Ere erzeigung des koniges gefulet, wedir die Thurken czu stritenn hot geeylet vnnnd sich gantz dorczu gegeben, wie ine der konigk durch seyne betrigliche botschafft dorczu gefordert, aber seyn gnad keynen Thurk gesehenn./ Des koniges meynunge vnnnd firmehnen was, nach gemeinen gerüchte, der seinen Stephanum der Walachisschen woiwoden zcu vertreibenn vnnnd seinen bruder, herczogk Sigmundt, in die herschafft zcu setzen, wie wol sich des der konigk gegenn seynen bruder, deme von Ungern, durch sein botschafft wil entschuldigen [...].* Informația se regăsește textual într-o scrisoare latină anonimă, expediată din*



Într-adevăr, se pare că Teutonii au aflat destul de târziu adevăratul scop al campaniei polone din 1497: abia în consemnarea din 9 august, textul lui L. Nacker pare a sugera că Teutonii au prins de veste despre intențiile secrete ale regelui Jan Olbracht. Consiliul de război al Teutonilor îi transmitea voievodului Rusiei Roșii, Stanislaus de Chodcza, că ei au pornit la luptă împotriva necredincioșilor turci și tătari și împotriva nimănuși alcuiva<sup>35</sup>. Aceasta ar putea fi o aluzie la voievodul Moldovei. Altminteri, L. Nacker consemnează literal scopul real al campaniei abia la 18 august, când a înregistrat relatarea sus-menționată a bătrânului nobil polon despre istoria recentă a relațiilor moldo-polone.

În intervalul 22 iulie – 17 august 1497, timp în care oastea teutonă a stat în tabără pe câmpia din fața Haliciului, secretarul general al Ordinului Teuton a consemnat știrile politice care au ajuns în tabăra teutonă, precum și zvonuri despre acțiunile comune moldo-turco-tătare. Concret, la 2 august 1497, L. Nacker scria despre veștile aduse de negustorul liovean Merten Wasserbrot și de cei doi companioni ai săi, care se întorseseră de curând din Moldova, unde fuseseră cu negustoria lor. Aceștia le-au spus Teutonilor că solia regelui Poloniei, compusă din episcopul *Przimisziennsis* și din încă doi domni poloni, s-a întors cu bine de la voievodul moldovean, care le-a dat daruri bogate, iar împreună cu ei venise și solia lui Ștefan. Aceasta era compusă din trei domni (= boieri) moldoveni, solul principal fiind cancelarul (= logofătul) Moldovei, care în urmă cu patru săptămâni revenise dintr-o solie la sultan. Scopul soliei moldovenești a fost detensionarea relațiilor dintre voievod și rege<sup>36</sup>.

Solia trimisă de regele Poloniei în Moldova la 1497 este atestată de izvoarele polone, care arată că solul principal a fost Matei de Loncza, episcopul Cameniței<sup>37</sup>. În

Königsberg/Kaliningrad la 22 septembrie 1497, adresată cel mai probabil unui cleric (vezi Ș. Papacostea, *Țelurile campaniei lui Ioan Albert în Moldova (1497): un nou izvor*, în idem, *Evul Mediu Românesc. Realități politice și curente spirituale*, p. 265).

<sup>35</sup> Varianta A, p. 15: ... *Communicentur agenda capitaneo Halicziensi supremo autem regni consiliario et principii qui senectute sue et thesauro ordinis non pepercit sed ad significacionem regis sponte et cum magna affectione bellandi contra thurcos seu tartaros (sic!) infideles et nullos alios invitatus venit et reselire (sic!) quavis infirmitate praeventus minime optat [...]; varianta B, p. 18–19: ... *Wart beslossenn, das man dem hernn Stanislaao Haliczky sulde furgeben, wie der Hoewirdige furst vnd des Reichs oberster Rath seins alders vnnd des ordens gelt vnnd gut nicht gespart vnd uff erforderunge Ko. Ma. williglich vnd mit groszer begir wedir die vngloubige Turken vnnd Tattern vnd sunst widder nymands ander// zcu fechten alhir komen ist, vnd wie wol her swach vnnd krank ist, doch der wille guth etc.**

<sup>36</sup> Varianta A, p. 12–13: *Item vff den abendt am mitwoch [2 august] qwam eyn Burger vsz der Lemberg mit namen gnant Merten [loc gol în ms., completat apud varianta B, p. 15: Wasserbrot] selb dritte czu vns in die wagenburgk, den wir wol kanten, eyn redelich man, mit seynem sone vnnd noch eynen kouffmanne, woren in der Walachey geweszenn nach irem kouffmanschatz, sagten vnns warhafftig, des herren konigk Botschaft, der Bisschoff Przimisziennsis mit czwen polnisschenn Herren, qweme wol// vnnd reichlich begobet von dem walachschenn woiwodenn, vnnd mit ime seyn Cantzler, der mechtig vnnd in vier wochenn bey dem Türkisschenn kayszer geweszenn war, vnnd czwene Herren vnnd Rethe des woiwodenn; [Diese] hetten mittell begriffenn, do durch diesze vnaynkeit czu gutenn standt komenn mochte [...]; varianta B, p. 15: *Item auff denn abent am mittewoch [2 august] qwam eynn Burger aus der Lemburgk mit namen genant Merten Wasserbrot selb dratte czu vnns inn dy wagenburgk, den wir woll kanten, eynn redelich man mit seynem sone vnnd noch eynem kawffmanne, woren in der Walachey geweszenn nach irem kawffmanschatz, sagetenn vnns warhafftig, des herren konigk Botschaft, der Bisschoff Przimisziennsis mit tzwen Polnisschenn Herren, qweme woll vnnd reichlich [begobet, completat apud varianta A, p. 13] von dem walachschenn woiwodenn vnnd mit [ime, completat apud varianta A, p. 13] seynn Cantzler, der mechtig vnnd in vire wochenn bey dem Türkisschenn kayszer geweszenn ware, vnnd tzwene Herren vnnd Rethe des woiwodenn, hettenn mittell begriffenn, do durch diesze vneynkeit tzu guttenn Standt komenn mochte [...].**

<sup>37</sup> Despre solia lui Matei de Loncza, episcopul Cameniței, despre care vorbește cronicarul Miechowski, vezi Șt. S. Gorovei, M. M. Szekely, *Princeps omni laude maior. O istorie a lui Ștefan cel Mare*, p. 320, nota 337. La întoarcere, solii i-au întâlnit pe rege în orașul Przemysl, de unde probabil confuzia lui L. Nacker.

ceea ce-l privește pe mai-marele soliei moldovenești, acesta este nimeni altul decât logofătul Ion Tăutu, iar ceilalți sunt colegii săi din sfatul domnesc. Misiunile diplomatice îndeplinite în Polonia de Ion Tăutu și de alți boieri din sfatul domnesc al Moldovei, sunt atestate de izvoarele narative moldovenești<sup>38</sup>.

Știrile aduse de Merten Wasserbrot în tabăra teutonilor, la 2 august 1497, cuprind un detaliu inedit: cancelarul voievodului Moldovei (= logofătul Tăutu), om strașnic (*mechtigk*)<sup>39</sup>, se întorsese în urmă cu patru săptămâni (*in vire wochenn*) dintr-o misiune diplomatică la împăratul turcesc. Soliile dintre Moldova și Înalta Poartă sunt atestate documentar încă din 1496<sup>40</sup>, iar misiunea logofătului Tăutu se desfășurase, potrivit textului lui L. Nacker, înainte de 2 iulie 1497, așadar în prima jumătate a anului. Scopul soliei a fost, fără îndoială, plata tributului<sup>41</sup> și perfectarea condițiilor de colaborare militară moldo-otomano-tătară, în vara anului 1497. Că a fost așa o demonstrează însăși evenimentele din vara anului 1497, consemnate de secretarul general al Ordinului Teuton: înainte de 4 august 1497 (data la care a înregistrat prima dată evenimentele), turcii au devastat orașul Colomeea și încă un oraș (Snyaitin?) de la granița Poloniei cu Moldova<sup>42</sup>. Deși L. Nacker consemnează această știre încă de două ori<sup>43</sup>, ea a fost

<sup>38</sup> *Letopisețul anonim al Moldovei*, în *Cronicile slavo-române publicate de Ioan Bogdan*, ed. P. P. Panaitescu, București, 1959, p. 20: *Și atunci domnul voievod a trimis întru întâmpinarea craiului leșesc numit Albert pe solul său, jupan Isac vistiernicul, cu multe și mari daruri. Și craiul a primit darurile cu bunăvoință și a slobozit cu cinste și în pace pe sol la domnul Ștefan voievod și iarăși i-a spus cu înșelăciune că merge împotriva turcilor. Și de asemenea și craiul a trimis pe solii săi la Ștefan voievod. Domnul voievod i-a ospătat bine și i-a slobozit cu cinste la ale lor [...]. Și iarăși, tot pentru vorbele acelea înșelătoare ale lor, domnul Ștefan voievod a mai trimis soli la crat, pe boierii lui credincioși, jupan Tăutul logofăt și jupan Isac vistiernic, cu daruri multe și mari [...]* (cit. în continuare: *Cronicile slavo-române*). Cf. și de izvoarele otomane, vezi T. Gemil, *Români și otomanii în secolele XIV–XVI*, p. 155.

<sup>39</sup> *Mechtigk* (rom. = „strașnic”) este un atribut pe care autorul îl folosește exclusiv în cazul marii nobilimi (de exemplu, pentru voievodul Rusiei Roșii, Stanislaus de Chodcza), fapt ce relevă clar statutul înalt deținut de dregătorul moldovean, asimilat cu marea nobilime din regatul Poloniei.

<sup>40</sup> Solii lui Ștefan cel Mare, Giurgea vornicul și Matiaș diacul, trimiși la marele duce al Lituaniei, Alexandru, îi comunicau acestuia că: *domnul nostru [...] a trimis cu o mare solie la împăratul turcesc pe dumnealui logofătul său și pe alți boieri*, insistând că, dacă vrea să încheie o alianță cu stăpânul lor, să-i dea acestuia de veste în cel mult patru săptămâni, pentru a putea întoarce solia (ceea ce înseamnă că solia era deja pe drum), vezi Ioan Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, vol. II, București, 1913, p. 399; cf. I. Ursu, *Ștefan cel Mare*, p. 300.

<sup>41</sup> *Ibidem*, p. 209: Sanuto reproduce în *Diarii III* o scrisoare pe care Baiazid al II-lea i-a adresat-o lui Ștefan cel Mare la 1500: *Întotdeauna până acuma tu mi-ai trimis tributul amintit, chiar mai înainte de a se împlini termenul de plată (sempre fino presente, avanti che fusse compi il termine, tu mandavi ditto carazo)*.

<sup>42</sup> Varianta A, p. 13: *Item es was auch den freitag zcuvoeren [4 august] die Rede, wie die Turken des koniges Stadt an der walachschen grentz legende, mit namen genant Colomey vszgebrant vnd noch eyne Stadt, VII meyllen von Halitz gelegenn; die warheit zcu erfarenn Her Halitz (sic!) seynn kuntschaffter hette vszgesant etc. Intelligendo veritatem [...]*; varianta B, p. 16: *Item es was auch denn Freytagk zcuvoeren [4 august] eyn Rede, wy die Turckenn des koniges Stadt ann der walachischem grentz legende, mit namenn genannt Colomey aus gebrant vnd [noch, lipsă în ms., completat apud varianta A, p. 13] eynne Stadt, VII meyllenn vonn Halitz gelegenn; die warheit zcu erfarenn her Halitz (sic!) seynn kuntschaff[t]er hatte ausz gesant [...]*.

<sup>43</sup> Prima mențiune în varianta A, p. 14: la 8 august 1497, Teutonii au primit o scrisoare regală din care au înțeles, în primul rând, dezacordul episcopului de Lioiv cu șederea lor pe domeniile sale, iar *alia non causa quare optabant loci mutationem et ultra aquam descensum propter famam qui uexant adducta fuit per combustes in civitate Colomea quod multitudo Thurcorum congregata esset quae civitas a Halitz tunc decem distat miliaribus et in una nocte possent dominium domini Halitzky attingere et dampna inferre ut Turcis exinde terror et suis subsidio et tuicione etc.*; iar în varianta B, p. 17: *Die ander zache, das sie vns gerne obir das wassir gehabt hetten vmb des gerichtes willen das warhaftiglich gen Halitz was komen, durch die verbranten zcu Calomey, wie eyne grosze versammelunge der Turkenn aldo versamelt vnd nicht weiter den X meilen von Halitz legenn, vnd mochten in eyner nacht des Halitzkyn Herschafft angreifen vnd beschedigenn, uff das wir den Turken weren eyn erschrecknisz vnd im zcu hulff gwemen*. A doua mențiune în varianta A, p. 16: în 9 august 1497, voievodul Rusiei Roșii, Stanislaus de Chodcza, a mers în tabăra Teutonilor și le-a dus mai multe vești, printre care și

vehement contestată<sup>44</sup> ori de-a dreptul omisă<sup>45</sup> în istoriografia românească. Cei care au negat veridicitatea acestei informații nu au observat că L. Nacker a menționat-o de trei ori, arătând explicit că, după ce au ajuns primele vești despre arderea Colomeei de către turci, la 4 august, voievodul Rusiei Roșii, Stanislaus de Chodcza, și-a trimis exploratorii care i-au adus confirmarea certă (*pro vero/eyne warheti*). Voievodul Rusiei Roșii le-a comunicat Teutonilor această știre în 9 august. Mai mult decât atât, secretarul general al Ordinului Teuton arată clar și răspiscat că știrea a fost adusă la Halici de către cei care își pierduseră bunurile în incendiul de la Colomeea (*per combustes in civitate Colomea/durch die verbranten zcu Calomey*).

Arderea Colomeei nu este decât un episod din colaborarea moldo-turco-tătără din vara-toamna anului 1497, episod confirmat de solia trimisă de Jan Olbracht la fratele său Vladislav, regele Ungariei<sup>46</sup>. Mai mult, letopisețul slavon scris la Curtea lui Ștefan cel Mare, din îndemnul și sub supravegherea voievodului, confirmă colaborarea militară moldo-turcă din anul 1497<sup>47</sup>. Însă nu doar orașele și ținuturile din Podolia și Rusia Roșie s-au aflat în colimatorul lui Ștefan cel Mare. Însăși oastea Ordinului Teuton, care se deplasa prin Mazovia și Rusia Roșie, era ținută sub observație de iscoadele lui Ștefan cel Mare. Pe la 18 iulie, când oastea teutonă a trecut de Liov și s-a apropiat de orașelul Kuyschnitz, L. Nacker a consemnat prezența suspectă a unui român, care a furat calul preotului din orașelul amintit<sup>48</sup>. În schimb, la 31 iulie, L. Nacker a înregistrat în Jurnalul său că a fost prins un român care se apropiase pe furiș de tabăra Teutonilor, pentru a le iscodi puterea (*macht*). Cetățenii din Halici l-au dus pe românul prins la castelul din Halici, la voievodul Rusiei Roșii, însă acesta l-a cruțat<sup>49</sup>. Jurnalul de

---

aceasta: *Item dum perferebat pro vero per thurcos civitatem Colomey combustam et depopulatam. In numero mille et quingentis quos insecuti fuissent et septingenti regis stipendatii et thurcos devictos optingentes occidissent ceteros fugatos propter nimium polonorum clamorem quasi non fecisset omnes prostrati fuissent; varianta B, p. 19: Item Her Stenczill sagte mehr vor eyne warheit wie die stadt Colomey von den Türkenn were vszgebrant vnnnd das folk wegk gefurt. Den weren des koniges folk seben hundirt nachgefolget vnd der Thurken, der XV C. gewest weren, hetten VII C. erslagenn vnnnd niddergeleget vnnnd die andernn weren geflogenn vnnnd des geschreies willen der Polan, so sie das nicht gethan hetten, sie gar erslagen. Caruit omnino veritate.*

<sup>44</sup> Gh. Duzinchevici, *Războiul moldo-polon din anul 1497. Critica izvoarelor*, în *SMIM*, vol. VIII, 1975, p. 14–15: autorul citează *Jurnalul* lui L. Nacker din *Script. Rer. Puss.*, V, dar a preluat *tale quale* interpretarea sursei de I. Ursu în lucrarea *Ștefan cel Mare și turcii*, București, 1914, p. 142–143. Acest autor a citit în grabă sau nu a înțeles ultimul pasaj citat *in extenso* în nota precedentă, considerând că sintagma *caruit omnino veritate* se referă la întreg pasajul. O lectură atentă arată că pasajul conține două elemente de interes: primul, arderea Colomeei de către turci, despre care specifică literal că era *pro vero/eyne warheti* și, al doilea, învingerea turcilor de către un contingent polon, care i-ar fi înspăimântat pe turci cu strigătul de luptă *clamor/geschrei*. *Caruit omnino veritate* se referă la cel de-al doilea element al textului.

<sup>45</sup> Șt. S. Gorovei, M. M. Szekely, *Princeps omni laude maior. O istorie a lui Ștefan cel Mare*, p. 319–340 (capitolul *Lupta din Codrii Cozminului*).

<sup>46</sup> *Instrucțiunile date de regele Ioan Albert trimișilor săi la regele Vladislav al Ungariei*, în E. Fischer, *Bătălia din Codrii Cozminului*, Anexa, p. 54–55 (text latin), 61–62 (traducerea românească). Solii poloni îi comunicau regelui Ungariei că detașamentul românesc i-a salvat chiar pe turci și pe tătari de la dezastru. Gh. Duzinchevici, *op. cit.*, p. 14–15, nega fără niciun temei veridicitatea informațiilor din textul acestei solii, sprijinindu-se pe textul lui L. Nacker (pe care nu l-a citit)! În baza celor arătate mai sus, considerăm că *Jurnalul* Teutonilor este fără echivoc și că textul soliei lui Jan Olbracht către fratele său Vladislav este confirmat și completat de L. Nacker.

<sup>47</sup> *Letopisețul anonim al Moldovei*, în *Cronicile slavo-române*, p. 21.

<sup>48</sup> *Varianta A*, p. 9: *eyn Stetlyn Kuyschnicz, do dem pfarrer das pferdt eyn walach gestolenn wart; varianta B*, p. 9: *eyn Stetlynn Kuyschnitz, do dem Pfarrer das pferdt eynn walach gestolenn wardt.*

<sup>49</sup> *Varianta A*, p. 12: *Item am montage vor Petri ad vincula[ta] [31 iulie] wart eyn walache uff das Slos gen Halitz gefangen, der vnnser heer beslichen vnnnd die macht verspeet hatte. Die burger zcu Halitz habenn ine geborget bisz an iren herrenn Stenczil Haliczky etc.; varianta B*, p. 14: *Item am Montagk vor Petri ad vinculata [31 iulie] wart eynn woloche auff das schlos gen Halitz gefanngen, der vnnser heere beschliche vnnnd dy macht verspeet hatte Die burger zcu Halitz habenn inn geborget bisz ann iren herrenn Stentzell Haliczky etc.*

Campanie al Teutonilor, din 1497, este încă o dovadă a eficacității rețelei de spioni și observatori aflați în serviciul lui Ștefan cel Mare<sup>50</sup>. Prin urmare, domnul Moldovei a aflat cu mult înaintea datei de 31 iulie 1497 despre mișcările oastei Teutonilor, timp în care și-a mobilizat iscoadele pentru a le afla puterea (în text: *macht*).

Din păcate, L. Nacker nu a mai apucat să descrie în Jurnalul său evenimentele militare din Moldova deoarece, așa cum arătam mai sus, l-a însoțit pe Marele Maestru, Johann v. Thieffen, la Liov. După moartea Marelui Maestru (25 august 1497), L. Nacker a însoțit alaiul mortuar, care a plecat din Liov în 28 august. În drumul spre Königsberg/Kaliningrad, descris pe scurt de L. Nacker în Jurnal, cei câțiva însoțitori ai defunctului au întâlnit lângă Lublin detașamentul ducelui de Mazovia, Conrad al III-lea, care mergea târâgănat în urma oastei lui Jan Olbracht, pentru a face joncțiunea cu aceasta. Cele două căpetenii ale contingentului mazovian, Bernhardt și Drawschitz, le-au explicat celor câțiva Cavaleri Teutoni că întârzie intenționat, din porunca stăpânului lor, care se afla în relații încordate cu regele Poloniei<sup>51</sup>. Mazurii întâlniți de Teutoni lângă Lublin, după 28 august 1497, au fost chiar detașamentul de călăreți distrus de oastea vornicului Boldur la Lențești, în 29 octombrie, despre care vorbește autorul Letopiseșului anonim al Moldovei<sup>52</sup> și Bernard Wapowski<sup>53</sup>. Jurnalul lui L. Nacker oferă câteva informații inedite despre acest corp de oaste mazovian, despre care altminteri nu se știe nimic, și anume: numele comandanților și motivul întârzierii – situația tensionată dintre ducele Mazoviei și regele Poloniei. De asemenea, L. Nacker vorbește și despre numărul efectivelor contingentului mazovian: mai multe sute de oameni (*etzlich hundred mannen*), confirmându-l astfel pe Wapowski, care consemna șase sute de oameni (*sexcentos Masovitarum*)<sup>54</sup>. Aceștia au fost copleșiți și învinși de cei 3.000 de oameni ai vornicului Sima Boldur.

Ca epilog al Jurnalului, L. Nacker expune pe scurt evenimentele militare din Moldova, din toamna anului 1497, anunțând un raport al regelui Poloniei, trimis fratelui său Vladislav al II-lea al Ungariei, raport pe care copiii celor două variante păstrate nu l-au mai inclus în scrierile lor. L. Nacker arată că nu știe exact ce s-a întâmplat în Moldova, dar că reproduce informația din raportul amintit, pe care o completează cu lista cavalerilor și a oamenilor de ispravă care, împreună cu slujitorii lor, au pierit în timpul campaniei<sup>55</sup>. Secretarul general al Ordinului Teuton consemnează corect data

<sup>50</sup> Spioni de-ai voievodului moldovean sunt atestați în contextul evenimentelor din 1497 și de Bernard Wapowski. Vezi *Scriptores Rerum Polonicarum*, Tomus II, p. 25: Ștefan, palatinul Moldovei, a aflat despre schimbarea traseului oastei regale *per exploratores*. Voievodul îi supraveghea și pe aliați și pe inamici, iscoadele sale din Țara Românească și din Imperiul Otoman fiind atestate încă din 1496: solii voievodului trimiși la marele duce al Lituaniei, menționați mai sus, la nota 40, arătau că: *în zilele aceastea, unii oameni ai domnului nostru s-au întors din Țara Turcească, iar alții din Țara Românească, și au istorisit domnului nostru ce-au auzit pe acolo...* (I. Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, vol. II, p. 399).

<sup>51</sup> Sfârșitul Jurnalului de Campanie lipsește în *varianta A*, care înregistrează pe scurt moartea Marelui Maestru și ducerea trupului său neînsuflit la Königsberg/Kaliningrad. *Varianta B*, p. 33: *Item so wir Loblyn vor bey czogenn, funden die Mazer mit etzlich hundred mannen, Jre hauptlewe mit namen Bernhardt vnnnd Drawschitz bey vnns waren vnnnd sagtem sie wolden, vsz beuelh Herzogk Conrads, gemach zahren vnnnd nicht eylenn vnnnd wol czu rechter zzeit komen.*

<sup>52</sup> *Letopiseșul anonim al Moldovei*, în *Cronicile slavo-române*, p. 21.

<sup>53</sup> *Chronicorum Bernardi Vapovii partem posteriorem 1480–1535*, în *Scriptores Rerum Polonicarum*, Tomus II, p. 31–32.

<sup>54</sup> *Ibidem*, p. 31.

<sup>55</sup> Acest sfârșit lipsește în *varianta A*; *varianta B*, p. 33: *Item wie der konigk von Polan mit dem groszenn Folke in der Walachey gehandelt vnnnd was her furgenomen hot, kan ich nicht beschreibenn, sunder alhir folgt nach eyn abschriftt seiner botschafft an den konigk von Vngern, seyner bruder, gesant, dorusz seyne meynunge wirt verstandenn. Ob es sich also begebenn hot, weisz ich nicht. Aber disz ist war: das die*

hecatombei din Codrii Cosminului, 26 octombrie, și momentele principale ale evenimentului: în retragerea din Moldova, oastea regelui a fost nimicită de moldoveni, turci și unguri, astfel încât marea majoritate a oștenilor au fost uciși și capturați, împreună cu carele lor de bagaje. Regele, care călărea în avangardă cu polonii săi, nu a putut sări în ajutorul celor din ariergardă, care au fost măcelăriți cu toții. La sfârșit, L. Nacker a înregistrat numele Cavalerilor Teutoni și a vasalilor Marelui Maestru care au rămas pe câmpul de luptă, împreună cu slujitorii lor.

\*

\*                      \*

Creдем că în paginile de mai sus am demonstrat, destul de convingător, importanța Jurnalului scris de L. Nacker pentru reconstituirea legăturilor dintre Moldova, Polonia și Imperiul Otoman în perioada 1485–1497. Implicarea reginei Poloniei în încheierea contractului de vasalitate de la Colomeea (1485), cauza deteriorării relațiilor moldo-polone și începutul subsecvent al ostilităților, acțiunile mercenarului rosen Muha, precum și detalii despre legăturile moldo-otomane din prima jumătate a anului 1497 sunt doar câteva dintre noutățile pe care le relevă acest izvor istoric.

CONTRIBUTIONS TO THE HISTORY OF MOLDO-POLISH-OTTOMAN RELATIONS  
BETWEEN 1485–1497, FOLLOWING A NEW HISTORICAL SOURCE:  
DIARY OF THE TEUTONIC KNIGHTS IN 1497 POLAND AND MOLDAVIA,  
WRITTEN BY LIBORIUS NACKER  
(Summary)

*Keywords:* The Teutonic Knights, Liborius Nacker, Poland, Jan Olbracht, Moldavia, Stephan the Great, chancellor Tăutu, Codrii Cozminului, Mazovians.

The history of the political, diplomatic and military relations between Moldavia, Poland and the Ottoman Empire in the period 1485–1497, are quite well-known in the Romanian historiography, as far as there are evidences on this theme. Unfortunately there are very few historical sources regarding this major subject from the medieval history of the Moldavian principality, that is why the events and realities of the mentioned period of time were incomplete and lacunar reconstituted. Thus, every new historical source is welcomed, so I propose to put to the good use of the Romanian historiography a new account: the Diary of the Teutonic Knights written during their “antiottoman” campaign in Poland and Moldavia (1497), by the secretary of the Order, Liborius Nacker. Besides the concrete informations about the army of the Teutonic Order, L. Nacker recorded some very interesting data on the historical circumstances of the campaign: the role of the Polish queen, Anne of Austria, in signing the Polish-Moldavian alliance in 1485, the cause of the degradation of these alliance and the new alliance of the Moldavian prince, Stephan the Great with the Ottoman Empire, the raids of prince Stephan’s mercenary Muha and his Tatar raiders in Poland, and aspects of the Moldavian-Ottoman diplomatic relations in the first half of 1497 are only a few new aspects of the mentioned source.

---

*herren vnd guten lewte, zouil [so viel] der widder vsz der Walachey, die der Herr Hoemeister dem konige sante, komen sein, der nicht vil ist warlich gesagt, vnd an Iren wunden, pferdenn vnd habe wol die warheit erschynen: am Donnerstage vor Simonis et Jude [26 octombrie] im vszczoge vsz der Walachey, des koniges folk Deutsche dienstlewte, hoffgesinde, Mazerer, Slesier vnd die unsern eyne grosze menige, von den Walachen, Thurken vnd Ungern sein nedirgeleget, das meiste teyl erslagen vnd gefangenn, alle ire wagenn vnd was doruff gewesenn ist, verloren haben; der konigk zzuforderst jm czoge mit den seynen Polan, hat die hindersten nicht mögen rettenn. Item diesze sein erslagenn vnd vszbliebenn von guten lewten [urmează numele cavalerilor căzuți] etczlicher herren vnd dynen knechte vnd zzuforderst die waynknecht, die des meisten teils in die fütterunge wurden erslagen etc.*